UVODNIK

Drugi broj časopisa *Hrvatski* u 2025. godini tematski je broj posvećen nastavnom predmetu Hrvatski jezik na ispitu državne mature. Od uvođenja obvezne državne mature školske 2009./10. godine, o maturi žustro, angažirano, glasno i javno govore učenici, učitelji, roditelji, ravnatelji, sveučilišni nastavnici, sastavljači pitanja, njihovi ocjenjivači, novinari… Raspravlja se o svrsi mature, njezinu ustroju i sadržaju, pojedinim pitanjima, odnosno zadatcima, no ponajviše o uspjehu koji učenici postižu i o tome što taj uspjeh govori o obrazovanju u Hrvatskoj. Očekivano, upravo ispiti iz materinskoga hrvatskog jezika uobičajeno izazivaju najveći interes javnosti. No, unatoč važnosti ispita državne mature i više od desetljeća i pol dugoga iskustva u njezinoj provedbi, dosad su u stručnoj javnosti izostale ekspertize ispitâ Hrvatskoga jezika i njihovih različitih koncepcija. Uz to, posve je neiskorištena i neistražena arhiva ispitâ i esejâ, koja je od neprocjenjive važnosti za argumentiranu raspravu o ustroju ispita državne mature i sadržajima koji se njime ispituju. Potaknuti potrebom ili, točnije rečeno, nužnošću da se o ispitu iz Hrvatskoga jezika na državnoj maturi progovori na temelju znanstvenih i stručnih argumenata i empirijskih podataka, Odsjek za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu te dva odjela Hrvatskoga filološkog društva (Odjel za metodiku nastave hrvatskoga jezika i književnost i Odjel za rano učenje jezika) u listopadu 2024. godine organizirali su znanstveni simpozij *Hrvatski jezik na državnoj maturi: kako dalje?.* Ovaj tematski broj nastao je kao odjek dijela održanih predavanja i rasprava vođenih na tome simpoziju.

Broj otvara rad Ane Ćavar, izvanredne profesorice s Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, naslovljen *Koncepcije ispita zrelosti i Hrvatski na maturi u 19. i 20. stoljeću*. Pristupajući temi iz povijesne perspektive, od uvođenja mature u 19. stoljeću do standardiziranog maturalnog ispita u 21. stoljeću, autorica analizira kako su se svrha, oblik i sadržaj maturalnoga ispita mijenjali s obzirom na važeće obrazovne paradigme i druš-

tveni kontekst. Iz mnoštva podataka o gotovo dva stoljeća razvoja ispita zrelosti apstrahiraju se i sintetiziraju podaci koji upućuju na ključne mijene u koncepciji mature. Pritom se vrlo precizno oslikavaju sadržaji i zahtjevi koji su se postavljali pred maturante. Time je omogućeno da na današnju maturu ne gledamo samo kao na suvremeni pokušaj objektivnoga vrednovanja obrazovnih postignuća već kao na jednu od etapa u povijesnome kontinuitetu razvoja sustava odgoja i obrazovanja. Tijek promjena ispita Hrvatskoga jezika u suvremenoj državnoj maturi tema je rada *Promjene ispita Hrvatskoga jezika na državnoj maturi: odrazi pristupa jeziku, književnosti i pismenosti* Lidije Cvikić, redovite profesorice s Učiteljskoga fakulteta u Zagrebu. Izdvajanjem triju razdoblja razvoja današnjega ispita te analizom njegova ustroja i sadržaja u navedenim razdobljima autorica pokazuje da promjene nisu imale linearan razvojni put, nego su se oblikovale u složenome međuodnosu teorijskih pristupa jeziku i književnosti, nastavne prakse te teorije i prakse jezičnoga procjenjivanja. Rad time otvara prostor za kritičko promišljanje državne mature kao odraza teorijskih i metodičkih polazišta nastavnoga predmeta Hrvatski jezik te shvaćanja njegove uloge i svrhe u obrazovanju i društvu u cjelini. Dostupni podatci analize uspjeha učenika na državnoj maturi tijekom godina pokazuju gotovo linearno povećanje uspjeha na ispitu iz Engleskoga jezika dok u uspjehu na ispitu Hrvatskoga jezika nije uočljiv jasan trend. Stoga se nerijetko u javnosti čuju komentari kako maturanti bolje poznaju strani od materinskoga jezika. Rad *Matura iz Engleskog jezika: Što zapravo pokazuju bolji rezultati u odnosu na Hrvatski jezik?* Stele Letica Krevelj, izvanredne profesorice na Odsjeku za anglistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, i Melite Jurković, gimnazijske nastavnice engleskoga jezika u miru, navodi znanstvene i stručne kriterije koji pokazuju kako je riječ o bitno različitim ispitima. Na temelju znanstvenih spoznaja o ovladavanju materinskim i inim jezikom, raspravom o metodičkim načelima nastave engleskoga kao stranoga jezika te uvidom u obrazovne dokumente, autorice pokazuju da bolji rezultati iz stranoga jezika u odnosu na materinski proizlaze iz razlika u očekivanim ishodima učenja, pristupa poučavanju i kriterijima vrednovanja dvaju jezičnih ispita. Ipak, naglašavajući povezanost kompetencija u materinskome i

stranome jeziku, rad upućuje na potrebu za većom usklađenošću jezičnih kurikula i snažnijom suradnjom nastavnika materinskoga i stranih jezika. Promjenama u dijelovima ispita kojima se procjenjuje znanje književnosti uvedenima od školske godine 2022./23. bavi se rad *Opaske o nekim aspektima državne mature i nastave hrvatskoga* Lahorke Plejić Poje, redovite profesorice na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Autorica upozorava na izrazit nerazmjer između opsega i složenosti nastavnoga području Književnost i stvaralaštvo te svega 12 zadataka (i pripadajućih 12 bodova) kojima se provjeravaju ishodi toga područja. Time otvara suštinsko pitanje: U kojoj mjeri tako koncipiran ispit može pružiti reprezentativan uvid u učeničko poznavanje i razumijevanje književnosti? Odabirom ilustrativnih primjera tema pisanih maturalnih zadataka iz prošlosti (19. stoljeće i prva trećina 20.) autorica ukazuje na svojevrstan paradoks. Naime, zadatci nastali u obrazovnim sustavima koje iz suvremenosti smatramo tradicionalnima i koje povezujemo s reproduktivnim učenjem zahtijevali su od učenika dublje razumijevanje, promišljanje, povezivanje, kritičko prosuđivanje i više kreativnosti nego pojedini zadatci suvremenoga ispita, oblikovani u obrazovnoj paradigmi koja te sposobnosti ističe kao svoje temeljne ciljeve. Zatim slijede radovi dviju iskusnih nastavnica hrvatskoga jezika, u prošlosti i samih suradnica u oblikovanju ili ocjenjivanju zadataka na državnoj maturi. Vedrana Močnik, nastavnica hrvatskog jezika u Gimnaziji Josipa Slavenskog u Čakovcu, u radu *Poučavanje predmeta Hrvatski jezik u kontekstu državne mature* na temelju podataka iz školskoga e-rudnika pokazuje nerazmjer završnih ocjena iz predmeta Hrvatski jezik i ocjena na državnoj maturi, što otvara pitanje objektivnosti i pouzdanosti ocjenjivanja u školi. U kratkome istraživanju samoprocjene spremnosti za polaganje mature provedenome s učenicima gimnazije pokazuje kako učenici kao najjednostavniji zadatak procjenjuju pisanje sažetka, a kao najsloženiji pisanje eseja. Analizom zahtjeva koje pred učenike postavlja pisanje obiju tekstnih vrsta na maturi autorica propituje njihovu autentičnost, kao jedno od temeljnih načela jezičnoga procjenjivanja, kao i primjerenost kriterija njihova vrednovanja. Esejom na maturi bavi se Marina Čubrić, nastavnica hrvatskoga jezika u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji s pravom javnosti u Zagrebu, u radu

pomalo intrigantnoga naslova: *Što je pošlo po zlu na esejskome zadatku iz Hrvatskoga jezika na državnoj maturi?*. Autoričin je tekst nastao kao svojevrstan odgovor na jedan od povoda organiziranja simpozija – slabe rezultate na esejskom zadatku koje su maturanti postigli na ispitu 2023./24. Rad Marine Čubrić pokušaj je da se navedu argumentirani uzroci takva rezultata, a služi i kao stručni odgovor na proizvoljna tumačenja ispitnih rezultata iz Hrvatskog jezika, kakva su se mogla pročitati u medijima. Na pitanje iz naslova autorica je odgovorila tekstom u čijem se pisanju vodila smjernicama za pisanje školskoga eseja na maturi. Pri tome njezin rad nije samo vješta ilustracija zadatka s kojim se susreću maturanti, već autorica iscrpno analizira i uspoređuje zahtjeve pisanja eseja na maturi, kao i kriterije njegova vrednovanja prije i poslije kurikulnih promjena. Na temelju analize dokazuje kako su prijašnji zahtjevi, ali i način vrednovanja eseja bili usklađeni s metodičkim temeljima nastave Hrvatskoga jezika dok se novi od njih odmiču. Time skreće pozornost na činjenicu da se uzroci loših rezultata pisanja eseja ne mogu tražiti samo u učeničkom i u nastavničkom angažmanu nego i u koncepciji esejskoga zadatka, kriterijima njegova vrednovanja te njihovoj usklađenosti s ciljevima nastave hrvatskoga jezika. Umjesto uobičajene rubrike *Prikazi, osvrti i ocjene* broj zaključujemo programom znanstveno-stručnog simpozija *Hrvatski na maturi: kako dalje?* U tekstove se minimalno lektorski interveniralo i to ponajprije radi manjih ujednačavanja u broju. Različita pravopisna rješenja i oblici u radovima odražavaju autorske prakse i/ili prednost koju daju nekom od postojećih pravopisnih priručnika.

Radovi objavljeni u ovome tematskom broju otvaraju brojna pitanja o svrsi, sadržaju i načinima vrednovanja nastavnoga predmeta Hrvatski jezik na državnoj maturi. Prikazima povijesti ispita, analizom teorijskih okvira, raspravom o promjenama koncepcije te prijedlozima mogućih smjerovima razvoja ovi radovi ne nude jednostavne ni konačne odgovore, nego stvaraju znanstveno i stručno utemeljeno polazište za daljnju raspravu, a u konačnici i unaprjeđenje kvalitete vrednovanja učeničkih postignuća iz nastavnoga predmeta Hrvatski jezik na državnoj maturi.

Urednice